

„...EGYIKET MEGSÉRTVÉN, MÁSTUL SEMMIT SEM REMÉNLHETVÉN,
EGYEBET AZ VESZEDELEMNÉL MAGÁRA NEM VÁRHTATNA.”

**II. Rákóczi György 1657–1658. évi politikája, avagy a fejedelmi cím
és Jenő elvesztéséhez vezető út bemutatása a Habsburg Monarchia
és a Magyar Királyság szemszögéből***
2. rész

Új fejedelem, új helyzet, új tervek

Rákóczi 1657. november eleji lemondása és Rhédey Ferenc fejedelemmé választása újrakeverte a lapokat az erdélyi helyzetet illetően.¹ Ezzel egy új, rövidebb – 1658. január 14-ig, Rákóczi hatalomba való visszatéréséig tartó – szakasz vette kezdetét, az udvar pedig kénytelen volt végiggondolni a friss körülmények között leginkább célra-vezető stratégiát. A visszatérő Rákóczi hasonlóképpen a Porta számára is új helyzetet teremtett, hiszen a Velence ellen készülődő hadak útjáról is lassan dönteniük kellett.²

Az Erdélyben előállt helyzetről a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, a magyarországi politikai elit részéről Wesselényi Ferenc tájékoztatta először a Bécsben hátrahagyott titkos és deputált tanácsosokat, azonban az új fejedelem pontos kilétét feltehetően ekkor még nem tudta.³ Az információ viszont feltehetően hamarabb is eljutott az uralkodóhoz, különben I. Lipót nem kért volna már november 20-án véleményt Batthyány Ádámtól az ügy kapcsán.⁴ Lippay György pár nappal későbbi levelében konkrétan meg is nevezte Rhédeyt, és javaslatokat is tett az új helyzetet illetően.⁵ Az érsek ekkor már erősebben hangsúlyozta a változással kínálgató lehetőséget,

* A tanulmány az ELKH–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport munkája keretében készült. A dolgozat elkészültét az Innovációs és Technológiai Minisztérium és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap ÚNKP-20-4-II kódszámú pályázata támogatta. A tanulmány első része a *Hadtörténelmi Közlemények* 135. (2022) 2. számában olvasható (a továbbiakban: *Szabados* 2022.).

¹ A körülményekre és Rhédey fejedelemségére lásd EOE XI. 292–326. o. és *B. Szabó* 2019. 91–101. o.

² A végleges döntést majd csak jóval később hozták meg, vö. *Hadnagy* 2020. 42–44. o.; *Uó* 2021. 337–345. o.

³ „Der Ragozi würde gewiß abgesezet und ein anderer fürst erwehlet werden.” Wesselényi Ferenc a Bécsben hátrahagyott titkos és deputált tanácsosoknak (a továbbiakban BT). Besztercebánya, 1657. november 20. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Exp. fól. 114v Nr. 41.

⁴ I. Lipót Batthyány Ádámnak. Prága, 1657. november 20. MNL OL P 1314 Nr. 29163.

⁵ „Berichtet, daß die ständt in Sybenbürgen auß bevelch der Ottomanischen Porten den Racozy seines fürstenthumbs entsezt und an dessen stet dessen den Franciscum Reday zum fürsten erwöhl. Dann gibt er in unterschiedenen puncten sein parere, waß bey dieser Türkhen unruhe gegen Sybenbürgen zu thuen sein und waß beobachtet werden möchte.” Lippay György a BT-nek. [H. n., Nagyszombat(?)], 1657. november 24. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Exp. fól. 145v–146r Nr. 38.

mégpedig hogy egy követ révén a két vármegyét (Szabolcsot és Szatmárt) visszavehesék, illetve a jezsuitákat újból beengedhessék Erdély területére, valamint egy erdélyi püspökséget lehessen ismételtlen felállítani.⁶ A vármegyék kérdésében a bécsi tanácsosok kikérték Wesselényi konkrét véleményét,⁷ illetve újabb konferencia összehívását helyezték kilátásba. A bécsi tanácsosok pedig már arról érdeklődtek I. Lipótnál, vajon tárgyalások útján vagy pedig fegyverrel szerezzék-e vissza a vármegyéket.⁸ Közben Wesselényi is beküldte álláspontját, miszerint Rákóczit meg fogja támadni a török, és újabb konferencián kellene tárgyalni Szabolcs és Szatmár visszavételéről, törökkel szembeni védelméről és egy hadsereg felállításáról.⁹ Természetesen a történetek ürügyén Rákóczi is követséget küldött I. Lipóthoz Mednyánszky Jónás fia személyében.¹⁰ Az uralkodó azonban úgy döntött, hogy megvárja a további fontosabb magyarországi tisztviselők írásos véleményének beérkezését is a kérdésben.¹¹

⁶ „...dem zum neuen fürsten in Sibenbürgen abschickhenden gesandten auch commission aufzutragen, sich zu bemühen, wie die Jesuiter und bischoff wider in Sibenbürgen restituirt werden, ingleichen wegen begehruung der 2 gspannschafften vom Rakoczy.” Lippay György I. Lipótnak. Nagyszombat, 1657. november 25. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Anw. Exp. fol. 705v.) Kisdy Benedek egri püspök konkrétan Isten büntetésének nevezte a Rákóczival történeteket: „Ecce sic punit Deus arrogantis et elati spiritus homines, Catholicorumque persecutores Principes.” [Íme így bünteti meg Isten a gőgös és kevély embereket és a katolikusokat üldöző fejedelmeket.] Kisdy Benedek Lippay Györgynek. Jászó, 1657. november 14. (MNL OL A 98 12. doboz Nr. 67. fol. 1210.) A jezsuiták kérdéséről lásd *Kármán* 2011. 148–156. o.

⁷ „...wegen recuperierung der zwei gspannschafften dem palatino umb guetachten zugeschrieben...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1657. november 25. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Anw. Exp. fol. 726r–727r Nr. 57.

⁸ „...waß gestalt die zwei gspannschafften zue recuperieren, ob solches in tractatum oder armorum geschehen können...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1657. november 28. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 315. 1657. Hint. Reg. fol. 79v Nr. 76.) Érdekes, hogy Reniger szerint a Porta beleegyezett volna a két vármegye visszavételébe, vö. Simon Reniger I. Lipótnak. Konstantinápoly, 1657. szeptember 5. (ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. Konv. 4. fol. 82–83.) A törökök később is furcsállták, hogy az uralkodó ezt nem lépte meg, holott megtehetné volna, vö. Heinrich Julius Wachin/Wogin Annibale Gonzagának. Keszegfalva, 1658. szeptember 5. *Szabados* 2020. 83. o.

⁹ „Bedankhet sich wegen communicierter türkhischen zeittung undt seye wohl zu vermuthen, daß die Türkhen den Ragozi infestiren werden. Helt für guet ein conferenz zu Prespurg anzustellen, darbey die hungarischen herrn magnates wie invermelt nebenst den herrn deputirten von Wienn erscheinen und daß werkh überlegen möchten. 1. wie die gspannschafft Zattmar undt Zabolcz zu recuperiern. 2. Wans die Türkhen mit gewalt suchen wolten, wie selbige zu defendiren. 3. Wan ein kgl. khriegs volkh hierzu erfordert würde, wie selbiges zu unterhalten.” Wesselényi Ferenc a BT-nek. Besztercebánya, 1657. november 24. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Hint. Exp. fol. Nr. 39.) Wesselényi Csáky István és Kisdy Benedek egri püspök bevonását is kérte. A szakvélemény szövegét lásd Wesselényi Ferenc a BT-nek. Besztercebánya, 1657. 11. 24. MNL OL A 14. Nr. 266.

¹⁰ II. Rákóczi György I. Lipótnak. Balázsfalva, 1657. november 16., ill. II. Rákóczi György Szelepcsényi Györgynek. Görgény, 1657. november 21. (EÉKH II. 448–449. o.) Bár Rákóczi a kancellárnak szóló levelében valóban Mednyánszky Jónást is említi, a familiáris leveléből kiderül, hogy valójában a fia ment Prágába. Ennek oka feltehetően Mednyánszky lányának esküvője lehetett, vö. *Fülöp* 2011. 132–137. o., ill.: „Az fiamat igen sokáig tartóztatják Prágában.” Mednyánszky Jónás II. Rákóczi Györgynek. Beckó, 1658. január 16. TL 1874–1875. 466. o.

¹¹ „Consultation über daß sübenbürgische wesen und wegen der zwei spanschafften ist nit se tempore biß die hungarische magnates daß begerte guettachten einschickhen.” I. Lipót a BT-nek. Prága, 1657. december 5. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 317. 1657. Anw. Reg. fol. 416v Nr. 32.

A korábbi helyzethez viszonyítva jelentős változást okozott Johann Christoph von Puchheim 1657. novemberi halála,¹² ezáltal pedig egy fontos, magyar ügyekben közel két évtizedes tapasztalattal rendelkező „szakértőt” veszített el az udvar.¹³ Rákóczi mindeközben Mednyánszky Jónás közvetítése révén felkereste Szelepcsényi Györgyöt is, az uralkodónál való közbenjárását kérve, de mint említettem, követségét nem koronázta siker.¹⁴ Az esztergomi érsek pedig nem díjazta túlságosan Rákóczi támogatását a korábban említett saját céljai miatt, ezt világosan a kancellár értésére is adta: „Érsek Uram, [ti. Szelepcsényi, ekkor kalocsai érsek] Rákóczi fejedelemmel való dolgainak hagyjon békét, mivel az új fejedelemtől [ti. Rhédey] több jót hazánkunk megmaradására valót végezhetünk.”¹⁵

A korábbiaktól eltérő, szintén újabb elemként jelent meg – bár már októberben is voltak rá utalások¹⁶ –, hogy a nagyvezír az új fejedelemtől a már régóta áhított Jenő várát kezdte el követelni.¹⁷ A partiumi erősség megszerzése már jó ideje napirenden volt az oszmánok részéről, hiszen egyszer már a kezükön volt, így minden lehetőséget igyekeztek megragadni a visszaszerzésére.¹⁸ Úgy tűnik, Lippay György ekkor még nem túlzottan aggódott Jenő esetleges elfoglalása miatt, mert még az októberi, első török követelésekkel kapcsolatos hírekre is a következő reakciót adta: „előttünk az tel es Szent Demeter napja, erősegeket ueni immar kesső”.¹⁹ Közben az Udvari Haditanács elrendelte a fontosabb végvárok állapotának felmérését és korszerűsítésüket, amit tekinthetünk egy esetleges török támadástól való félelmük jeleként is.²⁰ A Magyar

¹² A pontos időpontot nem tudni, de valamikor november folyamán történhetett. Nádasdy csak gyengélkedését említette. Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak. Seibersdorf, 1657. október 15. MNL OL P 1314 Nr. 32563.

¹³ Puchheim politikai szerepére lásd *Várkonyi* 2009. 307–311. o. és *Kármán* 2011. 216–219., 223., 276–285., 289–290. o.

¹⁴ Itt minden bizonnyal az I. Lipóthoz küldött Mednyánszky István kapesán kérte a közbenjárást, bár Mednyánszky Jónás írta alá a kancellárnak címzett levelet. II. Rákóczi György Szelepcsényi Györgynek. Görgény, 1657. november 21. (EÉKH II. 449. o.) Mednyánszky Jónás december 3-án írt a kancellárnak. EÉKH II. 450–455. o.

¹⁵ Lippay György Szelepcsényi Györgynek. [H. n., 1657 ősze]. (MNL OL E 190 47. doboz 11. t. Nr. 88.) Idézi: *B. Szabó* 2019. 118. o.

¹⁶ Lippay György Csáky Ferencnek. Pozsony, 1657. október 18. előtt. (*Tusor* 2015. 301. o.) Kisdý Benedek is említette, hogy az egri törökök Jenőt is akarják egy új fejedelem kinevezése mellett, valószínűleg rajta keresztül jött a hír. Kisdý Benedek Lippay Györgynek. Jászó, 1657. október 18. PL AS AR Cl. X. Nr. 196. 30. csomó pag. 328–329.

¹⁷ Köprülü Mehmed az erdélyi rendeknek. Bagsca ada, 1657. november. (TMÁO III. 445–446. o.) Ezt már Lippay is említette Szelepcsényinek írt levelében, vö. 15. jegyz.

¹⁸ Már a tizenöt éves háború után közvetlenül és Bethlen Gábornól is kérték a vár átadását, és II. Rákóczi György uralma alatt is adódtak konfliktusok a határmenti villongások következtében, vö. *Papp* 2008. 816. o.; *Sudár* 2011 978. o.; *Papp* 2014. 39. o.; *Szabó* 2008. 126–158. o.; *Szabados* 2021. 797–801. o.

¹⁹ Lippay György Csáky Istvánnak. Pozsony, 1657. október 18. előtt. *Tusor* 2015. 301. o.

²⁰ Az erődítésekre lásd „[Adolph Ehrenreich Puchheim] solle neben dem graffen Forgach und hauptmann Graßen die drey vestungen Raab, Comorn und Neuheußl besichtigen, benebens auch waß für vöckher, proviant, stückh, munition und andere zeugs requisiten verhanden, sich erkundigen, darüber relation verfassen und dem hauptmann Graßen damit anhero schicken.” A BT Adolph Ehrenreich Puchheimnek. Bécs, 1657. december 6. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 315. 1657. Hint. Exp. fol. 85v Nr. 20.

Királyságba vezényelt haderő parancsnokává Annibale Gonzaga herceget nevezték ki, a végvidéki főkapitányokat és az országos főméltóságokat pedig felszólították a vele való együttműködésre.²¹ Azonban fontos különbség a korábbiakhoz képest, hogy Gonzaga – bár Csáky-lány férje volt²² – ekkor még nem rendelkezett magyar honfűsítással.²³ Így – noha volt tapasztalata a határvidéki diplomáciában – nem volt Puchheiméhez hasonló évtizedes beágyazottsága. Ez jól lemérhető a levelezésen is, hiszen a fennmaradt és az eddig vizsgált levelekben jó ideig – 1658 nyaráig, amikor hadvezéri funkciója miatt szükségessé vált – még utalás szintjén (!) sincs jel a magyar főméltóságokkal való közvetlen kapcsolattartásra (lásd a tanulmány első részének 2. ábráját).

Az említett konferenciát végül 1657. december 13-án (a lajstromkönyvek alapján 14-én) hirdették meg a következő év elejére.²⁴ A gyűlés megvalósítása azonban igen lassan haladt, Lippay jelentett is bizonyos felmerült nehézségekről,²⁵ így 1657 során nem sikerült dűlőre jutni a helyzet kapcsán. Az erdélyi rendek mindeközben Rhédey fejedelmi megerősítése végett követséget küldtek a Portára,²⁶ Rákóczi pedig hatalma visszaszerzése érdekében tett lépéseket.²⁷ A Rhédey Ferenczel való kapcsolatfelvételt Koháry Istvánra vagy Szelepcsényi Györgyre bízta volna,²⁸ erre azonban már nem kerülhetett sor.

Rhédey sűrű elnézésekérés közepette, csupán levélben kereste meg a nádort, tudatva vele egyúttal a Porta álláspontját is (új fejedelem választása, Jenő átadása), ezen információk azonban beérkezésük időpontjában gyakorlatilag már aktualitásukat vesz-

²¹ Gonzaga szerepéről lásd *Czigány* 2017. 321–322. o. Kinevezését és a felszólításokat lásd „Instruction für den fürsten von Conzaga, was er bei der ihme anvertrauten eventual disposition in Khönigreich Hungarn in acht zu nemben.” I. Lipót Annibale Gonzagának. Prága, 1657. november 27. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 317. 1657. Anw. Reg. fol. 389r Nr. 112.); „Deß fürsten von Gonzaga ordinanz zu pariren und alle assistenzen zu laisten.” I. Lipót Batthyány Ádámnak, Zrínyi Miklósnak, Forgách Ádámnak, Esterházy Jánosnak. Prága, 1657. november 27. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 317. 1657. Anw. Reg. fol. 389r Nr. 110.

²² 1653-ban vette el Csáky Borbálát, vö. *Barta M.* 2017. 18. o. és *Uő* 2021. 34. o.

²³ Gonzaga csak 1659-ben nyert honfűsítást, vö. CJH VI. 1659. évi 132. törvénycikk 210–211. o.

²⁴ A konferenciára hivatalos volt Zrínyi Miklós és Batthyány Ádám, a bécsi tanácsosok részéről pedig Gonzaga, Schmid és Radolt. Udvari Haditanács a Magyar Udvari Kancelláriának. [Prága], 1657. december 13. MNL OL A 14 Nr. 266. fol. 743.

²⁵ „Erinnert in unterschidenen puncten, waß sich für difficulteten bey der angeordneten conferenz zu Presspurg eraignen, deß graven Zrin weitte entlegenheit undt wie selbiger für guet erachtet eine zusammenkhunfft oder conferenz zugleich zu Grätz anzustellen.” Lippay György a BT-nek. Nagyszombat, 1657. december 26. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Hint. Exp. fol. 152r–v Nr. 56.

²⁶ Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. január 6. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 12.

²⁷ *B. Szabó* 2019. 99–100. o.

²⁸ „Recuperierung der zwei gespanschaftten und vestung Szatmar. Schikhung deßwegen den Stephanum Kohari oder hungarischen canzler zum neuen fürsten in Sübenbürgen.” BT I. Lipótnak. Bécs, [1657. november vége]. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Anw. Exp. fol. 728r Nr. 58.) A Rákóczival való hivatalos kapcsolattartást Wesselényi ekkor nem támogatta. „...[Wesselényi] hält derzeit nit für ratsamb einen gesandten zum Ragozy zu schikhen.” Wesselényi Ferenc a BT-nek. Besztercebánya, 1657. november 27. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 316. 1657. Hint. Exp. fol. 150v Nr. 51.) Koháry István ekkor füleki és szécsényi kapitány volt. *Szabó* 2010. 335–337. o.

tették.²⁹ Ugyanígy okafogyottá vált I. Lipót Rákóczi korábban említett, novemberi levelére két hónappal később – feltehetően a magyar főtisztviselők véleményének beérkezése után – adott válasza,³⁰ ami szintén a hezitálást támasztja alá. Rhédey Ferenc tiszavirágéletű uralma tehát, úgy tűnik, arra sem bizonyult elegendőnek, hogy a kínáló lehetőségekkel élni tudjon a magyarországi politikai elit egy része, ez azonban nagyban köszönhető a tanulmány első részében vázolt bonyolult korabeli döntéshozási rendszernek és az aktuális kommunikációs adottságoknak is.

Érdeklődések: háború és/vagy béke? (1658. január–július)

Mint ismert, II. Rákóczi György 1658. január 14-én erővel visszavette fejedelmi hatalmát, majd igyekezett diplomáciai úton segítséget kérni, katonailag pedig védekezésre berendezkedni. Az 1658. év eseményeiről már több forráskiadás és feldolgozás is született a közelmúltban,³¹ így most kifejezetten az eddig kevésbé vizsgált lényegesebb témákat helyeztem előtérbe. Erre az időszakra különösen jellemző a kommunikációs csatornák sűrűsége és a nagy távolságok következtében kialakult lassú információ-áramlás, hiszen ekkor utazott el az uralkodó a frankfurti császárválasztó gyűlésre, ahová a kancellár, Szelepcsényi György is elkísérte őt.³²

Mint látni fogjuk, az udvar ismételen kullogni kényszerült az események után, amit szintén nehezített az uralkodó folyamatos távolléte. Mindenesetre február 4-én megtartották a régóta halogatott pozsonyi konferenciát, amelyen a nádor, az esztergomi érsek, az országbíró, a bécsi tanácsosok képviselőiben pedig valószínűleg Annibale Gonzaga, Johann Rudolf Schmid és Clement Radolt vettek részt,³³ de feltehetően még a legfrissebb erdélyi fejlemények ismeretének híján zajlottak a tárgyalások, és csak a királysági területek védelméről esett szó.³⁴ A legújabb fordulatról való értesülés hiánya abból is sejtető, hogy az uralkodói utasításban is szóba került Jenő várának

²⁹ BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. január 18. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 57r–v Nr. 14.

³⁰ I. Lipót II. Rákóczi Györgynek. Prága, 1658. január 15. EÉKH II. 456. o.

³¹ Forráskiadások: *Bethlen* 1993. 32–38. o.; *Kraus* 2008. 201–218. o.; *Németh* 1996. 68–80. o.; *Papp* 1991. 26–29. o.; *Szabados* 2019. 292–319. o.; *Uő* 2020. 70–85. o.; *Szalárdi* 1980. 404–460. o. Feldolgozások: *B. Szabó* 2001.; *Uő* 2006.; *Uő* 2019. 103–186. o.; *Czigány* 2017. 321–322. o.; *Kruppa* 2019. 73., 79–81. o.; *Papp* 2009. 164–170. o.; *Uő* 2019.; *Toma* 2005.; *Uő* 2012. 1179–1183. o.; *Viskolcz* 2019. 190–192. o.

³² A kancellárnak hivatalból kellett az uralkodó mellett tartózkodnia, a döntésekre azonban így is kevés ráhatása volt, ami látszik Nádasdy Ferencnek írt leveléből is, vö. Szelepcsényi György Nádasdy Ferencnek. Frankfurt, 1658. június 27. (*Szilágyi* 1892. 204–205. o.) A kancellár 17. századi szerepére lásd *Fazekas* 2021. 59. o.

³³ Udvari Haditanács a Magyar Udvari Kancelláriának. [Prága], 1657. december 13. (MNL OL A 14 Nr. 266. fol. 743.) Egyelőre nincs adat arra nézve, hogy valóban minden meghívott tanácsos részt is vett a konferencián.

³⁴ „...wie daß hungarische defensionsweesen gegen daß Türkhen mechtigen khriegs verfassung khönne beobachtet werden.” Konferenciáról készített beszámoló a BT részére. Pozsony, 1658. február 4. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Hint. Exp. fol. 35v–36r Nr. 26.

kérdése, azonban Rákóczi visszatérését nem említik még.³⁵ Valószínűleg azonban már ez az utasítás is későn érkezett meg a császárvárosba.

Az uralkodó környezetébe ugyanis hivatalos úton csak meglehetősen nagy csúszással jutott el az újabb erdélyi változás híre,³⁶ amit feltehetőleg már Rákóczi diplomatája, Kövér Gábor vitt meg oda.³⁷ Ráadásul I. Lipót a Portáról sem rendelkezett ekkortájt megfelelő mennyiségű és minőségű információval, tekintve, hogy Renigert ekkor éppen a Konstantinápolyból Drinápolyba való átköltözése kötötte le, mivel ő is kénytelen volt követni a szultáni udvart.³⁸ Reniger először február végén értesült a végvidéki törökök révén Rákóczi visszatéréséről.³⁹ A bécsi és prágai vezetés a rezidenstől gyéren érkező hírek ellenére igyekezett folyamatos tájékoztatást nyújtani számára, hogy lebeszélhesse a Portát a Rákóczi elleni komolyabb támadásról, illetve próbálja hatástalanítani a velenceiek lobbiját a hadszíntér Erdélybe terelését illetően.⁴⁰ Velence ugyanis ekkor azon munkálkodott, nehogy megvalósulhasson az ellene tervezett szárazföldi hadjárat, és ennek érdekében békeajánlatot tett a törököknek, amit a nagyvezír visszautasított.⁴¹ Ekkor tehát meglehetősen bonyolult konstellációval állunk szemben, hiszen Köprülü Mehmed a Velence ellen tervezett hadjárat kapcsán került dilemmába.⁴² A nagyvezír Rákóczi megregulázása miatt késznek mutatkozott feladni terveit, de az udvar Rákóczival szembeni semleges magatartásáért cserében Jenő követeléséről is lemondott volna.⁴³ Velencének szintén érdekében állt Erdély ellen tüzelni a törököket,

³⁵ „Der Türckhen praetension wegen Jeneö bey der Preßpurger conferenz zu überlegen.” I. Lipót a BT-nek. Prága, 1658. február 4. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658 Anw. Reg. fol. 29r Nr. 6.

³⁶ A bécsi tanácsosok február 20-án továbbították az információt: „Schliessen auch bei deß palatini und erzbischoffs bericht, daß der Rakoczy sich deß fürstenthumb Sibenbürgen wider bemächtigt.” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. február 20. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 100r Nr. 22.

³⁷ „Communicatur was der deß Rakoczy abgeordneter angebracht.” I. Lipót a BT-nek. Frankfurt, 1658. március 5. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658 Anw. Reg. fol. 50v–51r Nr. 11.

³⁸ Renigertől az 1657. november 29. és 1658. január 6. közötti időszakról nem maradt ránk jelentés, aminek az okát minden bizonnyal a Drinápolyba való költözésben kell keresnünk. Érdekes, hogy Ballarino velencei követ sem állandó jelleggel tartózkodott Drinápolyban, a kegyvesztetté vált francia követ pedig nem is mehetett az udvarral, vö. *Hurmuzaki* 1885. 35–56. o.; *Óváry* 1901. 148–149. o.; *B. Szabó – Sudár* 2013. 973. o.

³⁹ Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. február 28. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 147.

⁴⁰ I. Lipót Simon Renigernek. Prága, 1658. január 10.; ismeretlen, 1658. február 21.; Frankfurt, 1658. március 5.; április 7. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658 Anw. Reg. fol. 7r–v, 40v–41v, 51r–v, 70r, 74r–v, Nr. 22., 47., 12., 66., 7.

⁴¹ *B. Szabó* 2001. 232–233. o. és *Uő* 2019. 126–127. o.

⁴² Az előkészületekre és az esetleges irányokra lásd *Hadnagy* 2020. 35–42. o. és *Uő* 2021. 333–347. o.

⁴³ Ezt megemlíti a Haditanács iratanyagában is, és Mednyánszky Jónás is írt róla. Vö.: „...az török mostani követje által öfelségét megbizlalta, hogy sem Horvátországra nem megyen, sem Jenőt nem fog[ja] kívánni, sem Erdélyt nem akarja szabadságában bántani; egyedül csak urunk ő nagysága személye ellen vagon igyekezeti...” Mednyánszky Jónás Lórántffy Szusannának. Beckó, 1658. [április 28. (TL 1874–1875. 515. o.) Köprülü Mehmed levelét lásd Köprülü Mehmed I. Lipótnak. [Drinápoly], 1658. március vége. *Karácson – Thallóczy – Kracsmarik – Szekfü* 1914. 228–229. o.

ezzel párhuzamosan pedig Rákóczit is biztatták az ellenállásra.⁴⁴ A fejedelem pedig I. Lipóttól kért konkrét segítséget követei, Bánffy Dénes és Kövér Gábor,⁴⁵ majd Mikes Mihály kancellár révén,⁴⁶ de ezzel párhuzamosan a Portára is küldött tájékoztatást, és egyben bocsánatért is esedezett,⁴⁷ illetve a tatár kánt is győzködté, hogy támogassa őt.⁴⁸

A Habsburgok politikáját illetően ekkor az egyik fő kérdés az 1649-ben Johann Rudolf Schmid által Konstantinápolyban megtárgyalt és megkötött, és 1650/1651-ben szintén az ő főkövetsége révén ratifikált béke⁴⁹ felrúgása volt. A bécsi tanácsosok ugyanis megírták Renigernek, hogy Jenő elfoglalása és az erdélyi ügyekbe való külső beavatkozás a béke 9. cikkelye értelmében – amit meg is küldtek a rezidensnek – békeszegésnek minősül, így a Porta nem követelhet területeket.⁵⁰ Ez azonban csak olaj volt a tűzre, Köprülü Mehmed ugyanis – akárcsak annak idején elődje, Naszúh pasa⁵¹ – rendkívül sérelmezte ezt az álláspontot, hiszen az oszmán értelemezés szerint Erdély a birodalomhoz tartozott, és nem tűrték, hogy a rivális nagyhatalom beleszóljon az ügyeibe.⁵²

I. Lipót viszont császárrá való megválasztásáig semmiképpen sem kívánt egy török háborúba bonyolódni, és a bécsi tanácsosok folyamatos sürgetése ellenére is csak tavasszal kezdett egy pár ezer fős seregetest mozgósításába, s majd csak nyáron rendelte el a Gonzaga által vezetett csapatok Magyarországra vezénylését.⁵³ Ezzel pedig még bonyolultabbá váltak a kommunikációs csatornák, hiszen nyáron már a Frankfurt–Bécs–Gonzaga tábora háromszögben cseréltek gazdát az információk, mert bár az uralkodó Gonzagát bízta meg Rákóczi ügyének kezelésével, mégis voltak olyan kérdések, amelyekben a hadvezér kénytelen volt az uralkodótól és a mellette lévő tanácsosoktól véleményt kérni. Az viszont nyilvánvaló, hogy az udvar presztízskérdésként kezelte a helyzetet, mert megparancsolták, hogy a hadvezérként közeledő nagyvezírral csak Gonzaga tarthatja a kapcsolatot,⁵⁴ és valóban ő küldött hozzá követeket az elkövetkezőkben.

⁴⁴ Velence valóban tett lépéseket az ügy érdekében, azonban a Köztársasággal való kapcsolattartás a távolságokból adódóan szintén nehézkes volt. *Eickhoff* 2010. 157–158. és *B. Szabó* 2019. 105–106. o.

⁴⁵ Bánffy és Kövér követségére nézve lásd EOE XI. 388–392. o.; MHHD XXIII. 607–609., 617–621. o.; *B. Szabó* 2001. 238–239. o.; *Gebei* 2013. 315–316. o.

⁴⁶ Mikes Mihály követségére nézve lásd a 73. jegyzet tartalmát.

⁴⁷ A levél latin fordításban maradt ránk, Reniger továbbította jelentésében, vö. II. Rákóczi György Köprülü Mehmednek. Gyulafehérvár, 1658. február 12. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 58–59.

⁴⁸ A Krími Kánság azonban ekkor szintén megosztott volt a kérdésben. *B. Szabó* 2019. 123–125. o.

⁴⁹ A béke magyar nyelvű fordítását lásd MHHS VIII. 174–177. o. A béke különböző példányaait lásd *Papp* 2018. 97–98. o.

⁵⁰ BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. március 17., április 13. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 231.; uo. Kt. 130. Konv. 1. fol. 38.; vö. *Hadnagy* 2020. 40. o.

⁵¹ Naszúh pasa nagyvezír Michael Starzernnek, a Habsburgok 1610 és 1622 közötti konstantinápolyi rezidensének kijelentette, hogy egy követ sem enged át Erdélyből. Vö. *Angyal* 1925. 374. o.

⁵² Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. május 9. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 136.

⁵³ A kérdésről bővebben lásd *Czigány* 2017. 321–322. o.

⁵⁴ BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. április 26. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 1. fol. 76.

Jól látszik ebben a helyzetben, hogy bizonyos helyi szintű érdekek – Rákóczi György fejedelmi poszton való megmaradása, illetve a magyarországi területek védelme – egybeestek például Velence távlati céljaival, azonban a két meghatározó nagyhatalom érdekeit nem szolgálta egy újabb háború kirobbanása, mindketten inkább a lokális zavar mihamarabbi elhárításában voltak érdekeltek, persze más-más szempontokat szem előtt tartva. Így Bánffy és Kövér sem tudott érdemi segítségnyújtást elérni az udvarnál.⁵⁵ A tavasszal először Gonzagához küldött Mikes Mihálynak szintén csak szóban ígértek segítséget Jenő védelmére.⁵⁶

A Rákóczi váratlan visszatérése révén előállt új helyzet természetesen érzékelhetővé vált a magyar főúri körök reakcióiban is, amit szintén az imént vázolt diplomáciai mátrix keretein belül érdemes értelmezni. Ahogy már említettem, I. Lipót Wesselényi Ferencet és Lippay Györgyöt Frankfurtban tartózkodásának idejére a gördülékenyebb kommunikáció érdekében Pozsonyba rendelte. Ez mindenképpen fontos gyakorlati változásnak tekinthető az őszi helyzethez képest. Ezenkívül a fejedelem immáron konkrét lépésekbe kezdett, hogy megnyerje ügyének a magyarországi főméltóságokat, akik közül ekkor elsősorban Nádasdy Ferenc mutatkozott hajlandónak a közbenjárásra.⁵⁷ Úgy tűnik, hogy a nádor és az érsek főként közvetett módon – vagyis Mednyánszky Jónáson keresztül – tartotta a kapcsolatot a fejedelemmel,⁵⁸ az országbíró esetében viszont a rendszeres közvetlen és a közvetett kapcsolat is kimutatható (lásd a tanulmány első részének 2. ábráját). Levelezésüket részben már elemezte Szilágyi Sándor és Toma Katalin is,⁵⁹ tehát itt most csak a tanulmányban korábban említett témákra térek ki részletesebben.

Rákóczi célja egyértelmű volt: megpróbálni rávenni a királysági politikai elitet a diverzióra – ez világosan kiderül a Wesselényinek írt levele utóiratából.⁶⁰ A Drinápoly-

⁵⁵ A kérdésről lásd R. Várkonyi 1984. 75–76. o.; Toma 2012. 1180–1181. o.; Gebei 2013. 315–316. o.

⁵⁶ „...abhandlung neben dem palatino mit des Rakozzi canzler, Mikez wegen besazung Kalo und Jeneö, doch ohne schriftliche instrumenten, einwendung protection bey denen Türckhen wegen besazung Jeneö restitution diser vesztung den köffftigen fürstten...” I. Lipót Annibale Gonzagának. Frankfurt, 1658. május 9. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 101r–102r Nr. 19.

⁵⁷ Nádasdy kötelezte is magát erre, vö. Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek. Seibersdorf, 1658. április 13. *Szilágyi* 1874. 467–468. o.

⁵⁸ Lippay 1658 tavaszán is a konkrét véleményét Mednyánszkykn keresztül üzentte meg Rákóczinak: „Hiuattam uala be Mednianski Vramat, ő kegyelme által aperialtam kegyelmednek sincere az dolgót, az en uekony teczesemetis megh ielentuen ő kegyelmenek, uagy őkegyelme által kegyelmednek, Kibül eszeben ueheti kegyelmed az en sinceritasomat es io akaratomat...” Lippay György II. Rákóczi Györgynek. Nagyszombat, 1658. április 25. (*Tusor* 2015. 304. o.) A találkozott Mednyánszky is megemlítette. Mednyánszky Jónás Lőránffy Zsuzsannának. Beckó, 1658. április 28. TL 1874–1875. 515. o.

⁵⁹ *Szilágyi* 1874. 449–451. o.; Toma 2005. 118–122. o.; *Uő* 2012. 1179–1182. o. Mindazonáltal még megbújhatnak érdekes információk kettejük levelezésében, elsősorban a titkosírással írt részek feloldása hozhat új adatokat.

⁶⁰ „Az végekbül hamaréb jühetne segítség, Zrini, Bottyani, Forgach urak distractiot csinálhatnának, Barkóczy uram biztatta az jeneieket, abban ne fogyatkozzunk megh.” II. Rákóczi György Wesselényi Ferencnek. Lónya, 1658. április 6. utóirat. MNL OL E 199 II/88/8. fol. 15.

ban tartózkodó Reniger szerint azonban ez csak eszköz a Habsburg-ellenes hatalmak kezében, hogy Rákóczit I. Lipót ellen tüzeljék,⁶¹ ezért Bécsből ismételtelen fel akarták szólítani a főméltóságokat a Rákóczival való levelezés beszüntetésére.⁶² A folyamatos katonai akciók azonban azt mutatják, hogy bizonyos végvidéki tisztséget betöltő főurak valóban provokálták a törököket,⁶³ pedig az ügyben egyértelmű tiltóparancsok mentek a végvidéki főkapitányoknak.⁶⁴ Lippay György tavasszal még mindezen Rákóczit támogató törekvések ellenére is inkább – feltehetően az Erdélyben való lehetséges nagyobb katolikus befolyás és a két vármegye miatt – Rákóczi lemondatását szerezte volna elérni az uralkodónál.⁶⁵ Valószínűleg emiatt tarthatta a kapcsolatot Rhédey Ferencel is, amire a fennmaradt levelezésben találhatunk utalást.⁶⁶

A tavasz folyamán Annibale Gonzaga és a magyar főurak között sor került több egyeztetésre is,⁶⁷ a téma elsősorban a Magyarországra irányított csapatok vezénylésének és ellátásának kérdése volt. A hadsereg felszerelését és kiküldését a bécsi tanácsosok folyamatosan sürgették az uralkodónál, mert úgy vélték, a törökök hadi készülődésére

⁶¹ „Ich trage allerunderthenigst sorg, es seye zum theil ein schwedisch undt frantzöbisch weesen, daß weillen sy kheine apertur gefunden, die türkhische waffen durch eine liga wider Eure Königliche Maiestät und dero hochlöblichen erzhauß zu wenden, solches vermittels deß Ragozi alß nunmehr eines desperaten menschen zu richten tentiren.” Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. március 1. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 162.

⁶² BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. április 13. (ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 1. fol. 38–39.) Tényleges tiltó parancsot egyelőre nem találtam a feljegyzések között.

⁶³ Presztízisügy lett például a Budára küldött Johann Georg Zemper kíséretének megtámadásából is, amiről tucatnyi bejegyzés található a Haditanács lajstromkönyveiben. Vö. *Szabados* 2022. 44. jegyzetében szereplő kötetek passim.

⁶⁴ „...und nit irritierung der Türcken, welche wider Sübenbürgen kriegs praeparation machen...” I. Lipót Batthyány Adámnak, Zrínyi Miklósnak, Forgách Adámnak, Luigi Gonzagának. Frankfurt, 1658. április 9. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 75r–v Nr. 10.

⁶⁵ „...legen bei des erzbischoffs zu Gran antwortt schreiben auf deß Renigers und Zempers ihme communicierte relation, und vermaint nochmahß Ihr Mt. solten sich interponiern, daß der Rakoczy vom fürstenthumb Sibenbürgen abstehe...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. április 20. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 183v Nr. 25.) Mednyánszky Jónás májusban még Lippaynak a fejedelem iránt tanúsított haragjáról írt. Mednyánszky Jónás Nádasdy Ferencnek. [H. n.], 1658. május 16. (ÖStA HHStA UA Spec. Kt. 309/310/311. Konv. B. fol. 26.) A bécsi tanácsosok is Rákóczi lemondását szerették volna: „Worüber der deputierten mainung, jemants durch den palatinum in Sibenbürgen zu schickhen, welcher den Rakoczy persuadire, sich sambt denen fürsten in der Moldaw und Wallachey auß dem landt zubegeben.” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. május 11. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 238v–239r Nr. 17.

⁶⁶ Mednyánszky Jónás említette először Rákóczinak még februárban. Mednyánszky Jónás II. Rákóczi Györgynek. Dohna, 1658. február 12. (TL 1874–1875. 482. o.) A fejedelem állítása szerint Szelepcsényi meg is írta neki. II. Rákóczi György Mednyánszky Jónásnak. Újugar, 1658. február 27. (MNL OL P 497 3. doboz '1658' fol. 21.) Nádasdy Ferenc szerint Lippay nem akarta beismereni a Rhédeyvel való levelezést, de kiderült, hogy Rhédey maga írta meg azt Rákóczinak. Nádasdy Ferenc Mednyánszky Jónásnak. Pozsony, 1658. április 10. (ÖStA HHStA UA Spec. Kt. 309/310/311. Konv. 1658. fol. 8.) A fejedelem április végén árulónak nevezi őt: „Rédei is lator, maga hogy már nem, de áruló lator.” II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Szamosújvár, 1658. április 27. MHHD XXIV. 539. o.

⁶⁷ *Toma* 2005. 120–121. o. és *Uő* 2012. 1181–1182. o.

szükséges lenne reagálni.⁶⁸ A kérdésre nincs módomból részleteiben kitérni, az uralkodói döntés azonban világos volt: a hadsereg egyelőre Komáromnál marad, majd csak júniusban döntöttek esetleges Felső-Magyarországra vezényléséről.⁶⁹ A lassú felvonulást és a komáromi állomásoztatást természetesen mind Nádasdy, mind Lippay nehezményezte.⁷⁰

Mivel a budai pasa már áprilisban készülődött Erdély irányába,⁷¹ így Rákócziak is egyre sürgetőbbé vált, hogy hatalmon maradhasson, ezért kettős játszmába kezdett. Köprülü Mehmedet ismételten igyekezett meggyőzni hűségéről,⁷² Mikes Mihály kancellárt, majd Mednyánszky Istvánt pedig Frankfurtba küldte I. Lipóthoz,⁷³ ezúttal azonban Philipp von Schönborn mainzi érsekhez is segítségért fordult, ám komolyabb eredmény nélkül.⁷⁴ Ekkor valóban kiéleződött a helyzet, hiszen a helyi oszmán erők, illetve a tatárok és az új vajdák⁷⁵ a fejedelem ellen készülődtek, a Drinápolyból május végén elinduló Köprülü Mehmed az említett udvari álláspont miatt Rákóczi megsegítése esetén nemcsak Jenő bevételével, hanem királysági területek megtámadásával is megfenyegette a Habsburgokat.⁷⁶ Az uralkodó környezetében ekkor már inkább azon voltak, hogyan tudnák valahogy békés eszközökkel rábírní Rákóczit a lemondásra, és követséget küldtek volna hozzá. Felmerült egy nádor által küldendő követ, illetve

⁶⁸ A tanácsosok mind márciusi, mind áprilisi jelentéseikben hangot adtak ezen véleményüknek, vö. BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. március 17., április 13. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 129. fol. 231–232. és uo. Kt. 130. Konv. 1. fol. 39–40.

⁶⁹ A kérdéstről lásd *Czigány* 2017. 321–322. o.; ill. I. Lipót Lippay Györgynek. Frankfurt, 1658. június 23. MNL OL E 204 26. doboz (I. Lipót) fol. 6–7.

⁷⁰ „...meg eddig egyeb ordinantiam nincz, hanem, hogy Komárom fele vitessem üket [ti. a stájerországi hadakat] [...] mert egyáltalában úgy lattam, Gonzaga ur[am]nak nincz kedve az Cassai uthoz.” Nádasdy Ferenc Mednyánszky Jónásnak. Saibersdorf, 1658. május 13. (ÖStA HHStA UA Spec. Kt. 309/310/311. Konv. B. fol. 19.); „De attul tartok, hogy az mígh ezek ala érkeznek, ad-digh megh leszen az Vasar.” Lippay György II. Rákóczi Györgynek. Nagyszombat, 1658. április 25. *Tusor* 2015. 304. o.

⁷¹ II. Rákóczi György Wesselényi Ferencnek. Utóirat. Lónya, 1658. április 6. MNL OL E 199 II/88/8. fol. 15.

⁷² Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. május 28. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 1. fol. 164–165.

⁷³ Az instrukció alapján Rákóczi mentegette magát korábbi tettei miatt, és zsarolni is próbálta az uralkodót. II. Rákóczi György Mikes Mihálynak. Gyulafehérvár, 1658. június 1. (EÉKH II. 501–503. o. és EOE XI. 474–475. o.); Mednyánszky Jónás Lórántffy Zsuzsannának. Dohna, 1658. július 3. TL 1874–1875. 581. o.

⁷⁴ II. Rákóczi György Johann Philipp von Schönbornnak. Gyulafehérvár. 1658. június 1. (ÖStA HHStA MEA WKA Kt. 30. fol. 450.), vö. *B. Szabó* 2001. 243–244. o. Az érsek végül adott is engedélyt a toborzáshoz, vö. Johann Philipp von Schönborn pátense. Frankfurt, 1658. [augusztus 5.] (MNL OL E 142 20. fasc. Nr. 5.); Toma Katalin kutatásai alapján azonban az engedélyt gyorsan vissza is vonták, legalábbis ami a szász és a kölni választófejedelmet illeti. *Toma* 2012. 1182. o.

⁷⁵ Rákóczi hadjáratának kudarca után nem sokkal Köprülü Mehmed elzavartatta/leváltatta a Rákóczi által támogatott Constantin Șerban havasalföldi (1654–1658) és Gheorghe Ștefan moldvai (1653–1658) vajdákat. Helyükre Havasalföldre Mihneát (1658–1659), Moldvába Gheorghe Ghicát (1658–1659) tették. Vö. *B. Szabó – Sudár* 2013. 954–961., 981., 987. o. és *Kármán* 2013. 109–110. o.

⁷⁶ Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. május 28. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 164.

a később a Portára küldött rendkívüli követ, August von Mayer személye is,⁷⁷ ettől azonban a bécsi tanácsosok javaslatára elállt az uralkodó.⁷⁸ Felvetődött, hogy Rákóczi kérésének eleget téve német katonaságot vigyenek a határmenti várakba (Jenőbe, Kálloba, Szatmárba), ennek gyakorlati megvalósítására azonban nem születtek konkrét lépések.⁷⁹ A fejedelemnek tehát önvédelemre kellett berendezkednie, így saját seregével a Partiumba vonult, írt egy meglehetősen provokatív levelet Kenán pasának,⁸⁰ majd július 6-án Pálülésénél megütközött a budai pasa seregével és vereséget mért rá, amiről a Gonzaga parancsából a pasához küldött Johann Friedrich Metzger is beszámolt.⁸¹ Szinte ezzel egyidőben, 1658. július 18-án megválasztották I. Lipótot német-római császárrá, aki nem sokkal ezt követően vissza is indult a császárvárosba. A megválasztás híre Renigerhez majd csak szeptember közepén (!) jutott el.⁸²

Remények és csalódások: a páülési csatától és a császárválasztástól Jenő, illetve a fejedelmi cím elvesztéséig vezető út

Rákóczi páülési diadala ismételten új helyzetet teremtett. A nagyvezír ekkor már úton volt a sereggel Belgrád irányába, és Szófiából az erdélyi rendeknek fenyegető hangvételű levelet küldött a Rákóczi mellett való kiállásukra reagálva.⁸³ Lippay pedig éppen a páülési csata napján írta meg a fejedelemnek, hogy bizonyos erdélyiek Egerben panaszkodtak a Porta Erdély iránti haragja miatt, és a kétszeres adó, illetve Jenő követelésének elengedését kérték. A törökök viszont cserébe Rákóczi, valamint

⁷⁷ „...abschickung deß Meyers zun [!] Rakozü(?) mit gewisser instruction in namen des fürstten Gonzaga...” I. Lipót Annibale Gonzagának. Frankfurt, 1658. június 13. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 137r–v Nr. 14.) „...deß Augustin Meyers abfertigung nach Sübenbürgen...” BT Annibale Gonzagának. Bécs, 1658. július 20. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 315. 1656–1658. Reg. fol. 158r Nr. 45.) Mayer 1659-ben I. Lipót császárrá választását jelentette be a Portán, vö. Papp 2009. 158. o.

⁷⁸ „Finden des Meyers abfertigung [nach] Sibenbürgen nicht für thuenlich...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. július 19. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 302r–v Nr. 83.); „...innenhaltung mit abschickung des Mayrs in Sübenbürgen.” I. Lipót a BT-nek. Frankfurt, 1658. július 28. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 170r Nr. 51.

⁷⁹ A Mikes Mihállyal való tárgyaláshoz is csupán szóbeli biztatást engedélyezett az uralkodó Gonzagának és Wesselényinek, amit teljes titkokban kellett utána tartani: „...abhandlung neben dem palatino mit des Rakozzi canzler, Mikez wegen besazung Kalo und Jeneö, doch ohne schriftliche instrumenten, einwendung protection bey denen Türckhen wegen besezung Jeneö restitution diser vesztung den könnfftigen fürstten, correspondenz mit dem Reniger in diser materia, gehaimbhaltung diser tractation...” I. Lipót Annibale Gonzagának. Frankfurt, 1658. május 9. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 101r–102r Nr. 19.

⁸⁰ II. Rákóczi György Gürdzsü Kenánnak. Jenő, 1658. július 1. Szabados 2019. 310–312. o.

⁸¹ A csatáról lásd B. Szabó 2001. 244–245. o. és Uő 2019. 139–146. o.; Metzger útjáról készített jelentését és a róla készített opiniót lásd Szabados 2019. 292–310., 312–319. o.

⁸² Simon Reniger I. Lipótnak. Drinápoly, 1658. szeptember 16. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 136.

⁸³ Köprülü Mehmed az erdélyi rendeknek. Szófia, [1658. július]. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 39.

az elmenekült vajdák kiadatását követelték, és maguknál tartottak túsul erdélyieket. Az érsek leveléből is érződik az uralkodó távollétéből adódó folyamatos bizonytalanság.⁸⁴ A fejedelem azonban továbbra is megpróbálta kiengesztelni a nagyvezírt, aki kizárólag személyes bocsánatkérés esetén volt hajlandó mérlegelni Rákóczi sorsát.⁸⁵ Rákóczi pedig – amennyiben hiteles a Panajoti császári tolmáctól származó információ⁸⁶ – igyekezett rávenni Köprülü Mehmedet egy keresztény államok elleni összefogásra,⁸⁷ ami meglepőnek tűnhet annak tudatában, hogy mint láttuk, Rákóczi a Magyar Királyság főtisztviselőit is győzködte a támogatására – egész pontosan 10 000 magyar és 15 000 német katonát kért, illetve pár száz katonát a várakba⁸⁸ –, akik aligha tudtak a Porta irányában zajló párhuzamos kommunikációjáról.

Az újabb fordulópontot Abaza Mehmed anatóliai lázadása hozta el,⁸⁹ amely már Konstantinápolyt is veszélyeztette, és amelynek a híre augusztus elején ért el mind a nagyvezírhez, mind Rákóczihoz. IV. Mehmed szultán emiatt visszarendelte Köprülü Mehmedet a fővárosba, aki összesen negyven napot kapott az erdélyi válság rendezésére. A parancsot a rendelkezésre álló adatok alapján augusztus 6-án kézbesítették a nagyvezírnek, aki valószínűleg emiatt tette a már említett ajánlatot is a Rákóczinak való megkegyelmezésről.⁹⁰ A szultáni parancsról a fejedelem viszonylag gyorsan értesült,⁹¹ de már előtte elkezdte sürgetni a Magyar Királyság főtisztviselőinél a segítség-

⁸⁴ Lippay György II. Rákóczi Györgynek. Trencsén, 1658. július 6. (*Tusor* 2015. 305. o.) A levélben említett fejedelmválasztással kapcsolatos információkra halványan utal Rákóczi is: „...tartunk atúl, az erdélyiek vagy fejedelmet választanak s úgy mellé állanak az ebeknek, ellenünk lesznek...” II. Rákóczi György Lóránffy Zsuzsannának. Várad, 1658. július 15. MHHD XXIV. 551. o.

⁸⁵ Köprülü Mehmed II. Rákóczi Györgynek. [H. n., 1658. július.] (*Bethlen* 1829. 179–180. o.) A Habsburg diplomácia feltehetően igen későn, csak Wachin/Wogin jelentéséből értesülhetett az ajánlatról, vö. Heinrich Julius Wachin/Wogin Annibale Gonzagának. Keszegfalva, 1658. szeptember 5. *Szabados* 2020. 83–84. o.

⁸⁶ Nikúsziosz Panajotész 1645/1646–1669 között volt a császáriak tolmácsa, majd portai főtölmács (1669–1673) lett, vö. *Hering* 1994.; *Janos* 2005–2006.; *Cziráki* 2016. 26–28., 38. o. Megbízhatósága megkérdőjelezhető, hiszen tudjuk, hogy az erdélyi diplomácia is beszervezte, a tárgyalt időszakban pedig ő maga írta meg, hogy turbánt visel a nagyvezír társaságában, vö. *Kármán* 2013. 75. o.; „...er Panioti habe sich auf türckhisch in ein turbant gekleidet.” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. augusztus 17. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 338r–v Nr. 11.

⁸⁷ Az információ szintén Wachin/Wogin révén jutott el az udvarba, vö. Heinrich Julius Wachin/Wogin Annibale Gonzagának. Keszegfalva, 1658. szeptember 5. (*Szabados* 2020. 83–84. o.) Ebből a szempontból tehát hiteles lehet Reniger korábbi megnyilvánulása, vö. 61. jegyzet!

⁸⁸ Rákóczi természetesen a szultán haragját is hangsúlyozta Lippaynak: „Waß der Rakoczy dem erzbischoffen wegen eines succurs von 10.000 Hungarn und 15.000 Teutschen geschriben. Jeneo würde ein 400 oder 500 teutsche einnehmen, dise muessen auß Zendreo incaminirt werden. Rakoczy habe Giula nit verbrennen lassen, dan waß der groß vesir dem Rakoczy entbotten und wie er von des sultans zorn gegen Sibenbürgen und dem Rakoczy erzehlet.” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. augusztus 3. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 320v Nr. 48.) A kért mennyiségű katona küldése nyilván nem volt megvalósítható, vö. *Czigány* 2017. 321. o.

⁸⁹ Az eseményekre lásd *B. Szabó – Sudár* 2013. 988–990. o.

⁹⁰ *B. Szabó* 2019. 158. o.

⁹¹ III. Mihnea vajda értesítette őt a fejleményekről, amit Rákóczi már augusztus 7-én megírt édesanyjának, vö. *B. Szabó – Sudár* 2013. 992. o. 144. jegyz. Ez egyben azt is jelenti, hogy Rákóczi a nagyvezírral nagyjából egyidőben értesülhetett annak visszarendeléséről.

nyújtással kapcsolatos közbenjárást, hiszen innentől vált teljesen világossá, hogy nem Dalmácia, hanem Erdély lesz a célpont, amit a tatár támadás is igazolt.⁹²

Július végétől tehát Rákóczi „össztüzet” indított, és Lippayt, illetve Nádasdyt is felkereste, hogy a határ menti várakba a német katonák betelepítését sürgesse.⁹³ Ezt a lépését a nagyvezír seregétől való félelme is igazolhatta,⁹⁴ másrészt meg ekkor valóban úgy vélhette, hogy Lipót császárrá választásával akár esély nyílhat egy törökellenes fellépésre. Számára egy dolog volt a prioritás: ő és családja megmaradhasson Erdély élén, és mindent erre a lapra tett fel. Ekkor már Lippay György is nyitottabbnak mutatkozott a segítségnyújtásra, azonban ebben feltehetően az is szerepet játszott, hogy Rákóczi cserébe még a katolizálásra is hajlandónak mutatkozott.⁹⁵ Augusztusban tehát – miután feldúlták Erdélyt a tatárok és miközben Köprülü Mehmed rendíthetetlenül vonult Jenő alá, Rákóczi pedig gyűjtötte hadait⁹⁶ – a Magyar Királyság politikai elitje egyhangúlag sürgette a fejedelem megsegítését a Frankfurt és Bécs között úton lévő uralkodónál.⁹⁷ I. Lipót viszont hazatérése előtt nem kívánt dönteni,⁹⁸ a bécsi tanácsosok

⁹² A hadjárat célpontjáról való döntésre lásd *Hadnagy* 2020. 42–44. o.; *Uő* 2021. 344–345. o. Erdély helyzetére és a tatár pusztításra lásd *B. Szabó* 2006. és *Uő* 2019. 167–186. o.

⁹³ Nádasdynak július 24-én és augusztus 4-én írt: Rákóczi György Nádasdy Ferencnek. Székelyhid, 1658. július 24. (ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 17.); a fejedelemtől augusztus 4-én küldött levelet Nádasdy említi válaszlevelében: Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek. Sárvár 1658. augusztus 18. (*Szilágyi* 1874. 469–470. o.) Lippay György augusztus végén szintén említ Rákóczitól kapott levelet: Lippay György II. Rákóczi Györgynek. Pozsony, 1658. augusztus 29. (*Tusor* 2015. 307. o.) Úgy tűnik, ekkor Wesselényiben már nem bízott a fejedelem, legalábbis édesanyjának írt leveléből erre következtethetünk: „Ellenünk való praktikában törökkel érsek, magyar urak, palatinuson kívül részeselek legyenek, nem remélnjük...” II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Debrecen, 1658. augusztus 30. (MHHD XXIV. 557. o.) Wesselényi egy leveléből pedig családottság olvasható ki: Wesselényi Ferenc Mednyánszky Jónásnak. Túriszakállas, 1658. augusztus 16. (*Rumy* 1817. 304. o.) Az Erdélyt megjárt és az imént idézett levélben szintén szereplő Barkóczi László is a német katonákat sürgette Nádasdynál a török sereg közeledése miatt: Barkóczi László Nádasdy Ferencnek. Székelyhid, 1658. július 24. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 15.

⁹⁴ Korábban édesanyjának a következőket írta: „...de emberi ítélet szerint ez erő ellen nem resistalhatunk...” II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Várad, 1658. július 15. MHHD XXIV. 551. o.

⁹⁵ Lippay ugyanis titokban támogatta az Erdélyből Rómába tartó követ útját, vö. *Kruppa* 2019. 79–81. o. Toma Katalin szerint az érsek már májusban enyhülni látszott Rákóczi irányában. *Toma* 2012. 1181. o.

⁹⁶ *B. Szabó* 2019. 149–159. o.

⁹⁷ Nádasdy Ferenc I. Lipótnak. Sopronkeresztúr, 1658. augusztus 3. (ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 58.) „Communicirt, waß der Rakozi an ihne geschriben...” Lippay György a BT-nek. [H. n.], 1658. augusztus 21. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Hint. Exp. fol. 196v Nr. 22.) Nádasdy másik levelének kivonata alapján Rákóczi a jezsuitákat is beengedné már, fiát Bécsbe küldené, és a török több várat is kér. BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. augusztus 21. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 339v Nr. 18.) A várak esetében – ismerve a történeteket – valószínűleg némi (szándékos) túlzásba esett a fejedelem.

⁹⁸ Lippay is megírta a fejedelemnek, hogy I. Lipót szeptember 10-e magasságában várható vissza, augusztus végén azonban az érsek már csak Várad megtámadása esetén hivatkozik az uralkodó segítségnyújtására. Lippay György II. Rákóczi Györgynek. Pozsony, 1658. augusztus 29. (*Tusor* 2015. 307. o.) Az uralkodó Wesselényi számára is jelezte, hogy sok egyéb teendője van, majd visszatértekor fog intézkedni, vö. I. Lipót Wesselényi Ferencnek. Frankfurt, 1658. augusztus 5. (MNL E 142 Fasc. 31. Nr. 77.) Ezúton is köszönöm Szabó András Péternek, hogy rendelkezésemre bocsátotta jegyzeteit.

– tisztában lévén a fejedelem kettős játékaival – pedig nem javallották Rákóczi megsegítését.⁹⁹ A nagyvezír még augusztus végén is felkínálta a megbocsátás lehetőségét – még gesztust is tett, hiszen elengedte a fejedelem addig fogva tartott követeit –, Rákóczi azonban nem bízott benne, sőt még a nagyvezírhez küldött tolmács, Wachin/Wogin követsége is gyanút keltett benne, hogy összejátszanak ellene, családját pedig próbálta biztonságra helyezni.¹⁰⁰

Érdekes jelenség, hogy az események sűrűségét a kommunikációs intervallumoknak a távolságok csökkenése révén adódó rövidülése sem tudta már kompenzálni. Az oszmán hadak ugyanis 1658. augusztus végén körbevették Jenőt, majd a várvédők pár napon belül, szeptember 2-án ostrom nélkül feladták az erősséget.¹⁰¹ Rákóczi az ostrom elhúzódásának reményében kétségbeesetten próbált segítséget kérni, az idő azonban ellene dolgozott. Az ostrom alatt Nádasdy rendíthetetlenül kérte a segítséget,¹⁰² akár csak Lippay,¹⁰³ sőt ekkor már Wesselényi is közbenjárt az udvarnál.¹⁰⁴ Mikes Mihály azt üzenté Rákóczinak, hogy ha Jenő elvész, az udvar megsegíti, de szerinte nem fognak sietni a segítségnyújtással.¹⁰⁵ A fejedelem már szintén az ostrom ideje alatt személyesen is kétségbeesett levelet írt I. Lipótnak, amelyben ecsetelte a körülmények tényét, és felmentést kért.¹⁰⁶ Ekkor még valószínűleg abban reménykedett, hogy a vár ki fog tartani, azonban csalódnia kellett.¹⁰⁷ Az uralkodó ekkor még a nagyvezír táborába küldött Wachintól/Wogintól származó információkat sem olvashatta – tehát még az is kérdéses, tudott-e már ekkor egyáltalán a nagyvezír visszarendeléséről –, tekintve, hogy a tolmács Gonzaga számára (!) készített jelentése is csak 1658. szeptember 5-én kelt. A bécsi tanácsosok ráadásul megüzenték augusztus végén Köprülü Mehmednek, hogy a német katonák nem segítik Rákóczit.¹⁰⁸ Nádasdy Ferenc jól látta és láttatta a probléma

⁹⁹ Szabados 2020. 66. o. 34. jegyz.

¹⁰⁰ II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Tasnád, 1658. augusztus 25. (MHHD XXIV. 556–557. o.) A foglyok szabadon bocsátását Wachin/Wogin is megemlítette: Heinrich Julius Wachin/Wogin Annibale Gonzagának. Keszegfalva, 1658. szeptember 5. Szabados 2020. 82. o.

¹⁰¹ A körülményekről lásd B. Szabó 2019. 159–167. o.

¹⁰² Nádasdy Ferenc a BT-nek. Sopronkeresztúr, 1658. szeptember 4. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. fol. 118.

¹⁰³ Lippay még augusztus végén jelezte a problémát: „[Lippay] berichtet daß Rakoczi gefahr, in dem besorglich Jeneo und Wardein in übergang, verlangt hülf gegen die Türkhen.” Lippay György a BT-nek. [Pozsony?], 1658. augusztus 29. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Hint. Exp. fol. 200v Nr. 60.

¹⁰⁴ „Schliet bey unter ersten Septembris, wie beweglich der fürst in Sübenbürgen umb hülf anhelt...” Wesselényi Ferenc a BT-nek. Pozsony, 1658. szeptember 6. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Hint. Exp. fol. 222r Nr. 13.

¹⁰⁵ II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Tasnád, 1658. augusztus 21., Ugra, 1658. szeptember 3. MHHD XXIV. 555., 558. o.

¹⁰⁶ II. Rákóczi György I. Lipótnak. Hajdúszovát, 1658. szeptember 1. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 130. Konv. 2. fol. 107.

¹⁰⁷ Édesanyjának a következőt írta: „Jenő egyszer sem lőtték meg, megadták az átkozottak tegnap reggel.” II. Rákóczi György Lórántffy Zsuzsannának. Tábor, 1658. szeptember 4. MHHD XXIV. 559. o.

¹⁰⁸ „Abtainung durch den Panioti beim groß vesir, daß die Teutschen dem Rakoczy nicht assistiern...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. augusztus 28. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw.

lényegét a fejedelemmel az úton lévő uralkodó és a döntésképtelenség összefüggéseit illetően.¹⁰⁹ A bécsi tanácsosok ugyanis például csak hat nappal (!) Jenő eleste után (!) tudósították az uralkodót az ostrom kezdetéről (!),¹¹⁰ aztán két napra rá már a vár elestét is közölték Lipóttal, majd az uralkodó parancsára Bécsbe citálták a magyar főurakat is.¹¹¹ A tanácsosok egyúttal a seregek ellátásában is segítséget kértek a magyar főtisztviselőktől, ez azonban akadályokba ütközött, a rendek ugyanis országgyűlést szerettek volna az ellátmányok kapcsán. Így hiába sürgette Rákóczi, Lippay és Nádasdy, nem történt előrelépés a Magyarországon állomásozó haderő ügyében.¹¹² Az uralkodó szeptember 30-ra tűzte ki a bécsi tanácskozást – amelyre Gonzaga is hivatalos volt¹¹³ –, az idő és a távolság azonban ismét Rákóczi ellen dolgozott. Az idő szorításában lévő Köprülü Mehmed ugyanis 1658. szeptember 14-én a táborába követként érkező Barcsay Ákost tette meg fejedelemmé – meglehetősen kedvezőtlen feltételek mellett –, amivel a korábbi hagyományokkal szembenelve egészen új precedenst teremtett, és egy merőben más politikai szituáció alakult ki, amely erősen kihatott a fejedelemség további történetére.¹¹⁴

Konklúziók

Erdély kálváriáját jelenleg Barcsay Ákos fejedelemmé tételéig állt módomban vizsgálni. A tanulmányban említettekből több fontos tanulság és következtetés is levonható.

Exp. fol. 341v Nr. 29.

¹⁰⁹ „Most legalkalmatlanabb; útban lévén ű Felsege: semmi dolgok rendesen nem folyhatnak...” Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek. Sárvár, 1658. augusztus 18. (*Szilágyi* 1874. 469. o.) „Mind Bécsben az deputátusokhoz, mind érsek uramhoz, Gonzaga herceghez, mely jó információval küldöttem volna el [ti. Landor Pétert] – de sehol senki Kegyelmes Urunk híre nélkül semmit cselekedni nem merészelném...” Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek. Sopronkeresztúr, 1658. szeptember 2. Uo. 470. o.

¹¹⁰ BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. szeptember 8. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 344v Nr. 40.) Azt egyelőre nem tudni, szándékosan húzták-e az időt a tanácsosok, hiszen korábban is Rákóczi megsegítése ellen érveltek.

¹¹¹ „...schliessen bey von A bis F, waß der erzbischoff vom 7. und der Nadasdi unterm 4. diß [...], daß die vestung Jeneö hin, Sibenbürgen in der Türckhen händen.” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. szeptember 10. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 345r–v Nr. 43.) I. Lipót külön is küldött meghívót: „Citatur nach Wienn zue conferenz.” I. Lipót Lippay Györgynek, Wesselényi Ferencnek, Nádasdy Ferencnek, Zrínyi Miklósnak, Batthyány Ádámnak, Forgách Adámnak, Pálffy Miklósnak, Zichy Istvánnak. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 189r Nr. 4.

¹¹² „Legen bey deß erzbischoffen und palatini schreiben, daß die obarhungerische gespanschaftten von sich selbstzen zum Rakozzi wider die Türckhen zu gehen im werkh begriffen. Khönte der armada der unterhalt ausser aines landtags nicht verschaffen, noch die soldatesca in der dörrffer verlegen...” BT I. Lipótnak. Bécs, 1658. szeptember 11. és 14. (ÖStA KA HKR Prot. Bd. 318. 1658. Anw. Exp. fol. 346v–347r Nr. 48.) Vö. *Czigány* 2017. 322. o. A kérdés tisztázása további kutatásokat igényel. Azonban mindenképpen megjegyzendő, hogy nem lehet véletlen, hogy a csapatokat vezető Annibale Gonzaga éppen az 1659. évi országgyűlésen nyerte el a magyar indigenátust.

¹¹³ I. Lipót a BT-nek. [H. n.], 1658. szeptember 14. ÖStA KA HKR Prot. Bd. 319. 1658. Anw. Reg. fol. 191v–192r Nr. 15.

¹¹⁴ A körülményeket és a kinevező okmányt lásd *Papp* 1991. 23–29. o.; *Németh* 1996. 65–80. o.; *Papp* 2009. 167–169. o.; *Uő* 2019.

1) Az adatbázis alapján láthatóvá vált bizonyos kommunikációs csatornák létezése vagy nem létezése (például Annibale Gonzaga és a Magyar Királyság politikai elitje között), ami segít jobban megérteni például azt, mennyire fontos volt a személyes beágyazottság. Ez pedig más megvilágításba helyezi, hogy például Puchheimmel ellentétben – leszámítva, hogy Zólyom és Prága között lényegesen könnyebb volt a kommunikáció, mint Komárom és Frankfurt között – Gonzaga számára miért volt nehezebb mozgatni az ország területén a német csapatokat. Ezenkívül Mednyánszky Jónás közvetítő szerepe is kimutathatóbbá vált az adatbázis adatainak rendszerezésével, illetve az is, hogy Wesselényi és Lippay 1657 őszével ellentétben 1658 első felében azért nem leveleztek egymással, mert zömében egy helyen (Pozsonyban) tartózkodtak, így politikai szándékuk és egymással való esetleges nézeteltéréseik csak más forrásokból rekonstruálhatók.

2) A fentiekből jól látszik, hogy a Magyar Királyság politikai elitje tagjainak álláspontja miképpen változott. Nádasdy Ferenc 1657 őszén még meglehetősen közömbösnek mutatkozott az erdélyi ügyek iránt, majd 1658 tavaszától ő vált Rákóczi egyik legfontosabb „szócsövénév” a bécsi és az uralkodó mellett tartózkodó tanácsosok körében. Wesselényi Ferenc eleinte kapcsolatban állt a fejedelemmel, majd ez a szál egyre inkább kikopni látszik a levelezés alapján, aminek okára a további kutatásoknak kell majd választ adniuk. Lippay György eleinte teljesen a protestáns fejedelem ellen foglalt állást, hiszen leváltásakor azon nyomban a katolikus egyház szempontjait kezdte érvényesíteni. Álláspontja szintén 1658 tavaszán–nyarán változott meg, amikor Rákóczi a segítség reményében még a katolizálás lehetőségét is megpendítette. Szelepcsényi György az uralkodó távollétével szintén távolabb került az eseményektől, a fent idézett levelek alapján azonban távozása előtt több ponton is nézeteltérései lehettek az esztergomi érsekkel. Az említett tisztviselők és más főurak egymással, az udvari apparátussal és Mednyánszky Jónással, illetve Rákóczival való levelezésének részletekbe menő vizsgálata még feladatként vár a kutatásra.

3) Rendkívül jelentős tanulságokkal szolgált a kommunikációs csatornák korabeli működésének vizsgálata. Mint láthattuk, több alkalommal is úgy születtek meg bizonyos döntések, hogy a meghozataluk pillanatában már teljesen aktualitásukat veszítették. Ehhez nagyban hozzájárult, hogy a korábban részletezett módon szétbontott kormányzervek kommunikációját – főleg, amikor még Gonzaga herceg is külön egyseget képezett – igen nehéz volt összehangolni, ami erősen csökkentette a döntéshozatali mechanizmus határfokát, és ez az időbeli veszteség az adott helyzetben súlyos következményekhez vezetett.

4) Végül, de nem utolsósorban természetesen a helyi és nagyhatalmi érdekek is erős – ha nem a legerősebb – befolyásoló tényezőként hatottak az eseményekre. Hiszen Rákóczi mindent megtett fejedelmi hatalma megőrzésének érdekében, I. Lipót állama viszont messze nem állt még készen – a velenceik diplomáciai munkálkodása ellenére sem – egy Oszmán Birodalom ellen vívandó háborúra, de ugyanígy a rendek is

ódzkodtak a haderő ellátásának költségeitől. A törököknek pedig egy súlyos belpolitikai konfliktust kellett orvosolniuk, ezért volt szükség a gyors és határozott lépésekre. Ezzel azonban ismét „egérutat” adtak a fejedelemnek, aki élt is a lehetőséggel, és a helyi érdekeit tudta tovább is érvényesíteni. Ez a kérdés viszont egy teljesen új témára vezet már át – Barcsay Ákos fejedelemségének és a Rákóczival való vetélkedésének Bécs és a Magyar Királyság elitjének szemszögéből való vizsgálatára –, ami szintén további kutatásokat igényel a jövőben. A tanulmányban tárgyaltak alapján tehát leszögezhető, hogy a címben idézett mondatával Mednyánszky Jónás remek helyzetértékelést adott, mintha látta volna előre a fejedelemség további sorsát.

RÖVIDÍTÉSEK

ÖStA HHStA	Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv
MEA WKA	Mainzer Erzkanzlerarchiv, Wahl- und Krönungsakten
Türkei I.	Staatenabteilungen, Türkei I. – Turcica der Richshofkanzlei/ des Hofkriegsrates (1521–1740)
UA Spec.	Ungarische Akten, Specialia
ÖStA KA	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
HKR Prot. Bd.	Hofkriegsrat Protokollbücher Band
Anw.	Anwesender (Hofkriegsrat)
BT	Bécsben hátrahagyott titkos és deputált tanácsosok
Exp.	Expedit
Hint.	Hinterlassener (Hofkriegsrat)
Reg.	Registratur
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
A 14	A Magyar Királyi Kancellária Regisztrátúrája, Insinuata Consilii Bellici
E 142	Magyar Kamara Archívuma, Acta Publica
E 190	Magyar Kamara Archívuma, Archivum familiae Rákóczi
E 199	Magyar Kamara Archívuma, Archivum familiae Wesselényi
P 1314	Batthyány család levéltára, missiles
P 497	Mednyánszky család levéltára
PL AS AR Cl. X.	Esztergomi Prímási Levéltár, Archivum Saeculare, Acta Ra- dicalia, Classis X.

BIBLIOGRÁFIA

- Angyal* 1925. *Angyal Dávid*: Az 1615-iki bécsi török békének titkos pontjai. In: Emlékkönyv Dr. gróf Klebelsberg Kuno negyedszázados kultúrpolitikai működésének emlékére. Születésének ötvenedik évfordulóján. Szerk. *Lukinich Imre*. Budapest, 1925. 367–382. o.
- Barta M.* 2017. Rottal János levelezése Csáky Istvánnal és Ferencsel. Szerk. *Barta M. János*. Budapest, 2017.
- Barta M.* 2021. *Barta M. János*: „...valamely Istenét, vallását, Királysát és hazáját igazán szerető nemes ember...” Egy 17. századi főnemes, gróf Csáky István országbíró pályaképe. Budapest, 2021.
- Bethlen* 1829. *Bethlen Imre*: Második Rákóczi György ideje. Nagyenyed, 1829.
- Bethlen* 1993. *Bethlen János*: Erdély története, 1629–1673. Ford. *P. Vásárhelyi Judit*. Budapest, 1993.
- B. Szabó* 2001. *B. Szabó János*: II. Rákóczi György 1658. évi török háborúja. *Hadtörténelmi Közlemények*, 114. (2001) 2–3. sz. 231–278. o.
- B. Szabó* 2006. *B. Szabó János*: Erdély katasztrófája 1658-ban. A védelem összeomlásának politikai és pszichológiai okai. *Aetas*, 21. (2006) 2–3. sz. 204–218. o.
- B. Szabó* 2019. *B. Szabó János*: Erdély tragédiája, 1657–1662. Budapest, 2019.
- B. Szabó – Sudár* 2013. *B. Szabó János – Sudár Balázs*: „Independens fejedelem az Portán kívül” – II. Rákóczi György oszmán kapcsolatai. Esettanulmány az Erdélyi Fejedelemség és az Oszmán Birodalom viszonyának történetéhez. 2. rész. In: *Századok*, 147. (2013) 4. sz. 931–999. o.
- CJH VI. Magyar Törvénytár, 1000–1895. VI. k. 1657–1740. évi törvénycikkek. Corpus Juris Hungarici. Szerk. *Márkus Dezső*. Millenniumi Emlékkiadás. Budapest, 1900.
- Czigány* 2017. *Czigány István*: Amikor a török két háborúba kezd. Egy „lopakodó” háború anatómiája, 1658–1661. In: Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. Szerk. *Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József*. Budapest, 2017. 313–341. o.
- Cziráki* 2016. *Cziráki, Zsuzsanna*: Language Students and Interpreters at the Mid-seventeenth-century Habsburg Embassy in Constantinople. *Theatrum historiae*, 19. (2016) 27–44. o.

- EÉKH Erdély és az északkeleti háború. Levelek és okiratok. • Transylvania et bellum boreo-orientale. Acta et documenta. I–II. k. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Budapest, 1890–1891.
- Eickhoff* 2010. *Eickhoff, Ekkehard*: Velence, Bécs és a törökök: nagy átalakulás Délkelet-Európában: 1645–1700. Ford. *Katona Tamás*. Budapest, 2010.
- EOE XI. Erdélyi országgyűlési emlékek. • Monumenta comitialia regni Transylvaniae. XI. k. (1649–1658). Szerk. *Szilágyi Sándor*. Budapest, 1886.
- Fazekas* 2021. *Fazekas István*: A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai 1527–1690 között. Budapest, 2021.
- Fülöp* 2011. *Fülöp László*: Újabb kiegészítések Mednyánszky Jónás becsői lakodalmi feljegyzéséhez. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 13. (2011) 3. sz. 131–137. o.
- Gebei* 2013. *Gebei Sándor*: II. Rákóczi György szakítása a törökkel (1657–1660). In: Az oszmán–magyar kényszerű együttélés hozadéka. Szerk. *J. Újváry Zsuzsanna*. Piliscsaba, 2013. 303–322. o.
- Hadnagy* 2020. *Hadnagy Szabolcs*: Az 1658. évi oszmán hadjárat. Egy ketős hadjárat lehetősége. *Aetas*, 35. (2020) 3. sz. 34–45. o.
- Hadnagy* 2021. *Hadnagy Szabolcs*: A szultán hadainak tápláléka. Az oszmán sereg élelmiszerellátási rendszere az 1658. évi hadjárat tükrében. Szeged, 2021.
- Hering* 1994. *Hering, Gunnar*: Panagiutis Nikusios als Dragoman der kaiserlichen Gesandtschaft in Konstantinopel. *Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik*, 44. (1994) 143–178. o.
- Hurmuzaki* 1885. Documente pritivore la Istoria Românilor. Vol. V. Partea 2. 1650–1699. Publ. *Eudoxiu de Hurmuzaki*. Bucuresci, 1885.
- Janos* 2005–2006. *Janos, Damien*: Panaiotis Nicousios and Alexander Mavrocordatos: The Rise of the Phanariots and the Office of Grand Dragoman in the Ottoman Administration in the Second Half of the Seventeenth Century. *Archivum Ottomanicum*, 23. (2005–2006) 177–196. o.
- Karácson – Thallóczy – Kracsári – Szekfű* 1914. Török–magyar oklevéltár. 1533–1789. Szerk. *Thallóczy Lajos – Kracsári János – Szekfű Gyula*. A konstantinápolyi levéltárból gyűjtötte és fordította *Karácson Imre*. Budapest, 1914.
- Kármán* 2011. *Kármán Gábor*: Erdélyi külpolitika a vesztfáliai béke után. Budapest, 2011.
- Kármán* 2013. *Kármán Gábor*: Egy közép-európai odüsszeia a 17. században. Harsányi Nagy Jakab élete. Budapest, 2013.

- Kraus* 2008. *Kraus, Georg*: Erdélyi krónika 1608–1665. Ford. *Vogel Sándor*. Második, átdolgozott kiadás. Csíkszereda, 2008.
- Kruppa* 2019. *Kruppa Tamás*: II. Rákóczy György, a Szentszék és Velence 1658-ban. In: Háborúk, alkotások, életutak. Tanulmányok a 17. század közepének európai történelméről. Szerk. *Nagy Gábor – Viskolcz Noémi*. Miskolc, 2019. 70–83. o.
- MHHD XXIII. Okmánytár II. Rákóczy György diplomáciai összeköttetéseihez. Szerk. *Szilágyi Sándor*. (Monumenta Hungariae Historica. Ser. I. Diplomataria 23.) Budapest, 1874.
- MHHD XXIV. A két Rákóczy György családi levelezése. Szerk. *Szilágyi Sándor*. (Monumenta Hungariae Historica. Ser. I. Diplomataria 24.) Budapest, 1875.
- MHHS VIII. Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák történeti maradványai. Szerk. *Szilágyi Sándor*. (Monumenta Hungariae Historica. Ser. II. Scriptores 8.) Budapest, 1867.
- Németh* 1996. *Németh István*: „Ugyan ott Jenőnél Ur Barcsai Ákos Fejedelemmé téteték” (Ismeretlen magyar nyelvű forrás Barcsay török követjárásáról). *Keletkutatás*, 16. (1996) 1. sz. 57–80. o.
- Óváry* 1901. A XVII. századból származó oklevelek kivonatai. A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai. 3. füzet. Szerk. *Óváry Lipót*. Budapest, 1901.
- Papp* 1991. *Papp Sándor*: Három török dokumentum Barcsai Ákos erdélyi fejedelem hatalomra kerüléséről. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tudományos közleményei. Tanulmányok a történettudomány, a filozófia és a közművelődés köréből (1989–1990). Szeged, 1991. 21–31. o.
- Papp* 2008. *Papp Sándor*: Homonnai-Drugeth Bálint, Rákóczi Zsigmond és Báthory Gábor küzdelme az Erdély feletti hatalomért 1607-ben. *Századok*, 142. (2008) 4. sz. 807–848. o.
- Papp* 2009. *Papp Sándor*: II. Rákóczi György és a Porta. In: Szerencsének elegyes forgása. II. Rákóczi György és kora. Szerk. *Kármán Gábor – Szabó András Péter*. Budapest, 2009. 99–170. o.
- Papp* 2014. *Papp Sándor*: Újabb adatok Bethlen Gábor hatalomra kerülése történetéhez. In: Bethlen Erdélye, Erdély Bethlene: A Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Szerk. *Dáné Veronika – Horn Ildikó – Lupescu Makó Mária – Oborni Teréz – Rüszt-Fogarasi Enikő – Sipos Gábor*. Kolozsvár, 2014. 36–47. o.
- Papp* 2018. *Papp Sándor*: Az Oszmán Birodalom, a Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia kapcsolattörténete a békekötések tükrében. (Vázlat és adatbázis). *Aetas*, 33. (2018) 4. sz. 86–99. o.

- Papp* 2019. *Papp Sándor*: Amikor a nagyvezír választott fejedelmet Erdélynek. Köprülü Mehmed pasa audienciája 1658-ban. In: Háborúk, alkotások, életutak. Tanulmányok a 17. század közepének európai történelméről. Szerk. *Nagy Gábor – Viskolcz Noémi*. Miskolc, 2019. 120–133. o.
- Rumy* 1817. Monumenta Hungarica, az az Magyar Emlékezetes Írások. I. k. Szerk. *Rumy Károly György*. Pest, 1817.
- R. Várkonyi* 1984. *R. Várkonyi Ágnes*: A nemzetközi törökellenes szövetség genezise és II. Rákóczi György fejedelem. *Történelmi Szemle*, 27. (1984) 1–2. sz. 67–78. o.
- Sudár* 2011. *Sudár Balázs*: Iszkender és Bethlen Gábor: A pasa és a fejedelem. *Századok*, 144. (2011) 4. sz. 975–996. o.
- Szabados* 2019. *Szabados János*: Adalékok az 1658. július 6-i páülüsi csata körülményeihez. *Lymbus*, 17. (2019) 287–328. o.
- Szabados* 2020. *Szabados János*: Egy tolmács diplomáciai küldetésben a nagyvezírnél. Heinrich Julius Wachin (Wogin) beszámolója Köprülü Mehmed táborában való tartózkodásáról. *Fons*, 27. (2020) 1. sz. 61–95. o.
- Szabados* 2021. *Szabados János*: A Rákócziak Erdélye egy budai renegát tolmács és kém (Hans Caspar) tevékenységének tükrében (1630–1660). *Századok*, 155. (2021) 4. sz. 783–810. o.
- Szabados* 2022. *Szabados János*: „...egyiket megsértvén, mástul semmit sem reménlhetvén, egyebet az veszedelemnél magára nem várhatna.” II. Rákóczi György 1657–1658. évi politikája, avagy a fejedelemi cím és Jenő elvesztéséhez vezető út bemutatása a Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság szemszögéből. 1. rész. *Hadtörténelmi Közlemények*, 135. (2022) 2. sz. 259–289. o.
- Szabó* 2008. *Szabó András Péter*: Haller Gábor – egy 17. századi erdélyi arisztokrata életpályája. Doktori disszertáció, ELTE BTK, Budapest, 2008.
- Szabó* 2010. A szécsényi seregszék jegyzőkönyve (1656–1661). Szerk. *Szabó András Péter. Pálffy Géza* bevezető tanulmányával. Salgótarján, 2010.
- Szalárdi* 1980. *Szalárdi János* Siralmas magyar krónikája. Szerk. *Szakály Ferenc*. Békéscsaba, 1980.
- Szilágyi* 1874. *Szilágyi Sándor*: II. Rákóczy György fejedelem összeköttetése gr. Nádasdy Ferencsel. *Századok*, 7. (1874) 441–476. o.
- Szilágyi* 1892. *Szilágyi Sándor*: Szelepcsényi György leveles tárczájából. *Magyar Történelmi Tár*, 3. sorozat 15. k. (1892) II. füzet 193–208. o.

- TL 1874–1875. *Szilágyi Sándor*: Mednyánszky Jónás jelentései II. Rákóczy Györgyhez és ennek anyjához. *Történeti Lapok*, 1. (1874. ápr.–1875. márc.) 23–39. sz. 417–419., 434–436., 449–451., 465–467., 481–485., 499–501., 515–516., 531–534., 548–550., 563–565., 580–582. o.
- TMÁO III. Török-magyarkori Állam-okmánytár. III. k. Szerk. *Szilágyi Áron – Szilágyi Sándor*. Pest, 1870.
- Toma* 2005. *Toma Katalin*: Gróf Nádasdy Ferenc politikusi pályaképe (1655–1666). PhD-disszertáció. Budapest, 2005.
- Toma* 2012. *Toma Katalin*: Egy dunántúli nagyúr erdélyi kapcsolatai. Nádasdy III. Ferenc és II. Rákóczi György. *Századok*, 146. (2012) 5. sz. 1161–1188. o.
- Tusor* 2015. „Írom kegyelmednek, mint igaz magyarnak”. Lippay György veszprémi és egri püspök, esztergomi érsek levelei magyar arisztokratákhoz, nemesekhez (1635–1665). Szerk. *Tusor Péter*. Budapest, 2015.
- Várkonyi* 2009. *Várkonyi Gábor*: Wesselényi Ferenc nádorrá választása. In: Szerencsének elegyes forgása. II. Rákóczi György és kora. Szerk. *Kármán Gábor – Szabó András Péter*. Budapest, 2009. 301–323. o.
- Viskolcz* 2019. *Viskolcz Noémi*: Nádasdy Ferenc információs hálózata 1658-ban. In: Háborúk, alkotások, életutak. Tanulmányok a 17. század közepének európai történelméről. Szerk. *Nagy Gábor – Viskolcz Noémi*. Miskolc, 2019. 181–197. o.

János Szabados

‘OFFENDING ONE, AND HOPING FOR NOTHING FROM THE OTHER,
HE COULD EXPECT NOTHING BUT DISASTER’

The Politics of György Rákóczi II in 1657–1658: the Path Leading to the Loss
of the Title of Prince and Jenő from the perspective of the Habsburg Monarchy
and the Kingdom of Hungary. Part 2

(Summary)

In the second part of my research paper I continue my evaluation of the policies of György Rákóczi II, the Prince of Transylvania between August 1657 and October 1658. First, I analyse the changes triggered by the election of Ferenc Rhédey as prince, including the position of the political elite of the Kingdom of Hungary. After Rákóczi’s resumption of power in January 1658, a completely new situation arose, to which the court – temporarily settled in Frankfurt – had to react, since Rákóczi asked for the help of Leopold I, king of Hungary against Mehmed Köprülü who wanted to punish him. However, Leopold after his election as Holy Roman Emperor did not intend to jeopardise peace with the Ottoman Empire. By the end of the summer, the situation

was becoming increasingly tense for the prince, who tried to persuade the emperor to help him by enlisting the support of the Hungarian political elite. However, the imperial troops led by a general unacceptable to the Hungarians (Annibale Gonzaga) did not arrive quickly enough, and Leopold I was reluctant to take any serious action until his return to Vienna, which – due to communication difficulties and events in Ottoman domestic politics – led to the loss of the castle of Jenő and the appointment of Ákos Barcsay as Prince of Transylvania.

János Szabados

„...VERLETZTE DEN EINEN, KONNTE VOM ANDEREN AUF NICHTS HOFFEN UND AUßER DER GEFAHR NICHTS AUF SICH ZIEHEN.”

Die Politik von György II. Rákóczi in den Jahren 1657–1658, oder Vorstellung des Weges bis zum Verlust des Fürstentitels und der Burg von Jenő aus Sicht der Habsburgermonarchie und des Königreichs Ungarn. Teil 2

(Resümee)

Im zweiten Teil meiner Studie setze ich meine Bewertung der Politik von György II. Rákóczi zwischen August 1657 und Oktober 1658 fort. Zunächst analysiere ich die Veränderungen, die mit der Wahl von Ferenc Rhédey eingetreten sind, einschließlich der Position der politischen Elite des Königreichs Ungarn. Nach der Wiedererlangung der Macht durch Rákóczi im Januar 1658 ergab sich eine völlig neue Situation, auf die der vorübergehend in Frankfurt ansässige Hof reagieren musste, da Rákóczi Leopold I. um Hilfe gegen Mehmed Köprülü bat, der ihn bestrafen wollte. Der Herrscher, der gerade zum Kaiser gewählt worden war, wollte jedoch den Frieden mit dem Osmanischen Reich nicht gefährden. Ende des Sommers wurde die Situation für den Fürsten immer angespannter, und er versuchte, den Kaiser zu überzeugen, ihm zu helfen, indem er die Unterstützung der ungarischen politischen Elite in Anspruch nahm. Die zur Hilfe entsandten Truppen, die von einem für die Ungarn weniger akzeptablen Feldherrn (Annibale Gonzaga) angeführt wurden, trafen jedoch nicht schnell genug ein, und Leopold I. wollte bis zu seiner Rückkehr nach Wien keine ernsthaften Maßnahmen ergreifen. Dies führte aufgrund von Kommunikationsschwierigkeiten und Ereignissen in der osmanischen Innenpolitik zum Verlust von Jenő (Jenopol, Ineu) und zur Ernennung von Ákos Barcsay zum Fürsten.

János Szabados

« ...OFFENSER L'UN SANS POUVOIR RIEN ESPÉRER DES AUTRES
NE POURRA QU'ENTRAÎNER UNE MENACE. »

La politique de Georges II Rákóczi en 1657–1658, ou le chemin menant à la perte du titre de prince et de Jenő du point de vue de la monarchie des Habsbourg et du royaume de Hongrie.

2ème partie

(Résumé)

Dans la seconde partie de mon étude, je poursuivrai l'évaluation de la politique de Georges II Rákóczi entre août 1657 et octobre 1658. Tout d'abord, j'analyserai les changements survenus suite à l'élection de Ferenc Rhédey en évoquant notamment la position de l'élite politique du royaume de Hongrie. La reprise du pouvoir par Rákóczi en janvier 1658 apporte une nouvelle

donne à laquelle la cour, temporairement installée à Francfort, doit réagir, puisque Rákóczi demande l'aide de Léopold Ier face à Mehmed Köprülü qui veut le punir. Cependant le souverain récemment nommé empereur ne souhaite pas mettre en péril la paix avec l'Empire ottoman. À la fin de l'été, la situation devient de plus en plus tendue pour le prince. Soutenu par l'élite politique hongroise, il tente de persuader l'empereur de l'aider. Néanmoins, les troupes venant à sa rescousse, dirigées par un chef peu acceptable par les Hongrois (Annibale Gonzaga), n'arrivent pas assez vite et Léopold Ier hésite à prendre des mesures importantes jusqu'à son retour à Vienne. En raison des difficultés de communication et des événements de politique intérieure ottomane, cela conduit à la perte de Jenő et à la nomination d'Ákos Barcsay comme prince.

Янош Сабадош

«... ОБИДИВ ОДНОГО, И НЕ НАДЕЯСЬ НИ НА ЧТО ОТ ДРУГОГО, ОН НЕ МОГ БЫ
ОЖИДАТЬ ДЛЯ СЕБЯ НИЧЕГО, КРОМЕ ОПАСНОСТИ».

Политика II-ого Дьёрдь Ракоци в 1657–1658-ые годы или представление пути, ведущего к потере княжеского титула и к потере Енё с точки зрения Габсбургской Монархии и Венгерского Королевства. Часть 2.

(Резюме)

Во второй половине своей работы я продолжаю оценку политики II. Дьёрдь Ракоци в период с августа 1657-ого года по октябрь 1658-ого года. Во-первых, я анализирую изменения, связанные с избранием Ференц Редей, касаясь точки зрения политической элиты Венгерского Королевства. После того, как Ракоци вновь вернул свою власть в январе 1658-ого года, возникла совершенно новая ситуация, на которую должен был отреагировать и двор, временно обосновавшийся во Франкфурте, поскольку Ракоци просил Леопольд (*Липот) I. о помощи против Мехмеда Кёпрюлю, который хотел его наказать. Однако избранный как раз в то время императором правитель не хотел ставить под угрозу мир с Османской империей. К концу лета ситуация становилась все более стесненной для князя, который старался получить помощь правителя, склонив на свою сторону венгерскую политическую элиту. Однако посланные на помощь войска под предводительством менее приемлемого для венгров генерала (Аннибале Гонзага) прибыли недостаточно быстро, и между тем Леопольд (*Липот) I. не хотел предпринимать никаких серьезных шагов, до своего возвращения в Вену, и это - вследствие трудностей коммуникации и внутринеополитических событий Османской империи - привело к потере Енё и к назначению Акоша Барчаи князем.